

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Валери Златанов Личев,
зав. секция „Антропологически изследвания” към ИИОЗ – БАН

за дисертацията на Мирослава Николаева Христоскова

Философски измерения на проблема за бездомността

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
по научната специалност „Философия на културата, политиката, правото и
икономиката” (Философска антропология) с шифър 05.01.13

БИОГРАФИЧНИ ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТА

М. Христоскова е зачислена като редовен докторант в секция
„Антропология и изследване на религиите” към бившия Институт за
философски изследвания – БАН по шифър 05.01.13 на 01.01.2008.

М. Христоскова е завършила специалност философия в СУ „Кл.
Охридски” през 2002 г. Като предимство може да бъде посочена отличната ѝ
езикова подготовка. Владее писмено и говоримо руски, английски, турски,
нидерландски, немски, а също така в по-слаба степен испански, френски езици.
Член е на Българското философско общество от 2015г. Основните ѝ научни
интереси са в областта на философската антропология, история на философията,
екзистенциална философия, феноменология, културология.

По време на докторантурата си М. Христоскова е участвала с постер в една
международна конференция на European Science Foundation в Линкьопинг,
Швеция, с доклади в две национални конференции и в една национална с
международно участие. Има четири публикации, от които една в реферирано
издание, с които покрива нужния за защита минимум.

СЪДЪРЖАТЕЛНИ МОМЕНТИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Темата на дисертацията на М. Христоскова е посветена на един слабо
изследван в националната и международна литература проблем – а именно
философските измерения на проблема за бездомността. Авторката подхожда

към него след обстоен преглед на основните теории и школи в социалните и хуманитарни науки, отбелязвайки принципите им на изследване, концептуални апарати и ограниченията, които произтичат на тази основа. Задълбоченият преглед на наличната литература ѝ позволява да аргументира и заеме собствената си изследователска гледна точка.

М. Христоскова подчертава, че в дълбокия си смисъл проблематиката на бездомността е екзистенциална, тъй като поставя въпросите за естеството на човека, за начините на битийното му присъствие в света, за отчуждението на екзистенцията от самата нея и за обратното ѝ възвръщане към себе си. Според нея тематизирането на бездомността в западноевропейската метафизика започва с разделението между същност и съществуване в Платоновата философия. От този момент се приема, че човек е отчужден от своя истински дом, към който душата му се стреми да се завърне.

Според М. Христоскова философско-антропологичното изследване на проблема за бездомността има метафизични основания. За да обоснове това свое становище, тя въвежда във втора глава основните положения на фундаменталната онтология на М. Хайдегер. Христоскова се насочва към основните принципи на феноменологията като най-надеждната философска методология за екзистенциално-херменевтичното си изследване на проблема за бездомността.

Съществуват различни интерпретации на феномена бездомност в различните култури. Обръщайки се към фундаменталната онтология на човешкото битие М. Христоскова успява да преодолее произтичащия на тази основа културен релативизъм. Извеждането на основните структури на бездомността изисква да се подходи към тях тълкувателно, като се отбележат трансформациите, настъпващи в човешката темпоралност. Ето защо е необходимо първоначалното въвеждане на фундаменталната онтология на Бъденето-ето-на.

Тълкувателното излагане на екзистенциалните структури се явява предпоставка за всяко друго тълкуване. Място на обитаване на екзистенцията е езикът, тъй като благодарение на него тя е ситуирана в хоризонта на разбирането. „В езика екзистенцията е дарена с дом или обречена накъм бездомност”, отбелязва Христоскова. За нея това положение е принципно, тъй като разгръща изследването си, основавайки се на него.

Обект на анализите ѝ са разнородни текстове, посветени на проблемите на бездомността – философски, културологични, психоаналитични, социологични, автобиографични, художествени. Чрез интерпретацията им М. Христоскова обосновава идеята си, че изгнанието е метафора на фундаменталната човешка ситуация, благодарение на която става възможно открояването на метафизичните измерения на проблема.

Опитът на чужда земя открива изначалната онтологична неподслоненост на човека. Именно поради тази причина той позволява извеждането на основните модуси на бездомно битие на човека, към които спадат: отчуждението, страхът, захвърлеността, смъртта, безсмислието, безнадеждността, обедняването на смисловия свят. Според авторката те са несобственоприсъщи модуси на битие в смисъла на Хайдегеровата философия.

Изследването заслужава висока оценка не само заради умелото прилагане на основните положения на екзистенциалната аналитика към различни по своя характер текстове, но и поради съчетаването им с основните положения на други теории като: психоанализа, семиотика, херменевтика, подходящи интерпретативно към проблемите на човешкото битие.

Този интердисциплинен подход позволява по-пълното осветляване на феномена бездомност, като същевременно удържа философската му интерпретация. Особено важно тук е да се отбележи анализът, който докторантката прави на опита на чужда земя чрез използването на възгледите на Ю. Кръстева за вътрешноприсъщия ни чужденец, допълвайки ги с тези на Ван Женеп за тристепенното инициационно движение *раздяла – лиминалност – реинтеграция*, описващо прехода към нова знакова среда. Ако в периода на раздяла човек все още пази символните връзки с дома и родината, в междинния лиминален период той се озовава сред знакова нищета и оголеност. От символна гледна точка може да се каже, че той не е нито тук, нито там, че е не-на-място (*out of space*), което ще рече, че не е в своето време, защото е неспособен да се впише в чуждата му културна топография.

М. Христоскова успява да разгърне драмата, разиграваша се в душата на изгнаника, който е принуден да се пребори с носталгията, самотата и отчуждението, преди да успее да се интегрира в новата култура. По време на лиминалността чужденецът пребивава в състояние на неустановеност и неопределеност. От една страна, това състояние е кризисно, но, от друга, му

открива възможност за символно обновление и за конституиране на нов смисъл. Заслужава отбелязване и идеята на докторантката, че човек не трябва да бъде у дома си в своя дом, ако иска да се дистанцира от съществуващите социални контексти и да заеме критично отношение спрямо тях.

КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ

Макар и бегло в дисертацията е засегнат проблемът за съвременната вълна от мигранти, заляла цяла Европа и превърнала се в повод за сериозни политически дебати. Като препоръка за едно бъдещо изследване бих посочил по-детайлното анализиране на този процес, който – освен политологически или социологически – има и своите философски измерения, свързани с времето, езика, собствено- и несобственоприсъщите начини на съществуване. Каква ще бъде Европа зависи не само от политиците, но и от философите. А това нейно бъдеще неизбежно включва анализиране и на проблемите на миграцията и бездомността, разгледани в техните дълбинни метафизически измерения.

Аргументирането на философския подход към проблема за бездомното битие изисква и по-прецизна адаптация на теоретичния апарат на различните „изкуства и науки за текста“ (Ф. Растие). Това означава превод на различни понятия в нова теоретична плоскост, за да стане възможно непротиворечивото им стиковане. Именно поради тази причина е необходима интерпретацията на сложната философска терминология. Смисълът на този процес е запазването на смисловата пълнота на понятията чрез излагането им на по-общодостъпен, а не идеосинкразен език. Както отбелязва В. Изер, всеки превод е интерпретация. Без наличието на такава прехвърлянето на мостове между различните дисциплини, изучаващи текста, не би било възможно, а именно това – според П. Рикьор – е една от задачите на философската антропология.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертацията е иновативна в няколко плана: А) като въвеждането на философска методология в област, смятана доскоро за обект на изследване от различни частни – хуманитарни и социални науки; Б) като формулирането на

изводи в резултат на използвания иновативен подход. Аргументирана е изключително задълбочено тезата, че бездомността има философски измерения, които отиват отвъд онова, до което могат да достигнат дисциплини като социология, културология, психоанализа и т.н.

Авторката използва методология, позволяваща ѝ да избегне опозициите, наследени от класическата метафизика, чрез отчитането на фундаменталната роля на езика за човешкото битие. С нейна помощ тя демитологизира не само структурите на обитаването, но и самата бездомност, разглеждана традиционно като липса на дом или на покрив над главата. Философски анализи на М. Христоскова показват, че, ако „домът“ на екзистенцията е истината, то човек може да бъде у дома си навсякъде, както и обратното – че той не трябва да се чувства у дома си в своето същинско жилище, за да бъде способен да осъзнава отчуждението и да заема критично отношение към заобикалящите го социални контексти. По този начин тя развива основната идея на философската антропология, която от началото на XX в. се опитва да разкрие пределните основания на човешкото битие.

Въз основа на приведените доводи смятам, че дисертацията *Философски измерения на проблема за бездомността* на редовен докторант Мирослава Христоскова отговаря на всички изисквания на ЗРАСРБ, поради което препоръчвам на Научното жури да ѝ присъди образователната и научна степен „доктор“.

05. 03. 2016 г.

Подпис:

гр. София

доц. д-р Валери Личев